

LEVÉL EGY KÖLTŐPOLITIKUSHOZ

Sokan látogatják Önt mostanában, tisztára ezért van, hogy én *csak* levéllel keresem. Nem szeretnék találkozni senkivel: sem úgy, hogy személyében ott találjam, de úgy sem, hogy Önnek ráncolt homlokán leljem még a kelletlen látogató keltette benyomást. Egy levéllel, tetszése szerint, lehet őszinte: meg is várakoztathatja, és kérem, várakoztassa is, megérkezését vegye csak kopogtatásnak, melyre csak akkor feleljen, hogy *szabad!* — ha csakugyan *szabad*...

Ha csakugyan szabad és ment azoktól az érzészavaroktól, mit okoznak hivatlan látogatók; ha szüntelen kikényszerített en garde állása már újból a természetes ernyedtségnek adott helyet; ha *interjú, tárgyalás, megbeszélés* és más minősített szóváltások után volna pár percre kedve: egyszerű kötetlen beszélgetésre, egy látogató mentes szerencsés napon.

A látogató bemutatkozik:

Én vagyok az a magyar, akinek *azóta* sem, öt év óta sem volt még annyi időm, hogy napirendre térjek a beállott nagy változás felett. Félre ne értsen, adottnak veszem, ami történt és változhatatlannak, nincs bennem garázda gondolat. Önök megnyerték a háborút, gyönyörű álmuk gyönyörű valóságra vált, a temesi várban román dobok peregnek, Várad piacán román zászlót lenget a szél. Minden a Történelem igazsága már, olvashatóan írt hiteles szöveg... De a történelem csak nagy egységeknek, országoknak és népeknek sorsát könyveli, és ha én — kicsi egység — „alattomban értetődöm” is, minden idegemmel vágyakozom mégis egyéni méltatás után. Ha jelentéktelenség is az én életem — nekem egyetlen kincsem és birtokom...

Én vagyok az a magyar.

És amikor tisztelettel hajlok meg a történelmi faitaccompli előtt, egyben kérdezem: abból a hiteles tényből, hogy Önök megnyerték a háborút, *következik-e mindaz, ami azóta történt és elkövetett?*

Szövetségesi oldalán Románia megnyerte a háborút, a győzelem dicsőségében osztozhatnak: a nemzeti áldozatkészség és a hadsereg. Szobrok és emlékoszlopok hirdetik egy sokat szenvedett generáció kiharcolt diadalát. Újonnan rajzolt, kétszeresre tágult országhatárok, milliókkal gyarapodott népszámlálási statisztika — érzékelhető konzekvenciáit is nyújtják ennek a győzelemnek.

Egyszerű ténybeliségek ezek, és könnyen érthetők. És logikus következés (semmi oldalról nem gáncsolható): a nemzeti állam kiépítését célzó gondolat. Ám a sietség és erőszak, amellyel végrehajtása forszíroztatik, nem egyenes konzekvenciája már e gondolatnak. Ez a sietség és ez az erőszak egy *más gondolatból következik*.

(Egyszerű, kötetlen beszélgetésre kértem szíves figyelmét, kérem — ne vonja meg.) Tizenhárom millió román alkot itt nemzeti államot, de azonkívül, hogy államot alkot, — még egyéni életet is él. Mind-e tizenhárom millió román *egyéni* is tartja a jogát a *kióvott győzelemhez*. Ennek a ma élő nemzedéknek minden tagja, külön is, le akarja vonni a győzelem minden konzekvenciáját. Le a miniszter, le a váltóőr, a paraszt éppen úgy, mint az intellektuel. Érteni hiszen érthető, annyi szenvedés és annyi áldozat után, hogy a győztes nemzedék képviselői fogható jeleit akarják a fegyveres diadalnak. De a romantikus idők elmúltak mindörökre, Erdélyt, Bánátot, Bukovinát és Besszarábiát nem lehet csak úgy szimplán tizenhárom millió részre osztani... Az itt álló nem románokat elkergetni, ingót és ingatlan széjjelosztogatni csak úgy nem lehet. Az állam jutalmazó keze tehet az uralkodó fajnak engedményeket, de a teljes kielégítésre sem ereje, sem tehetsége nincs. Kiútnak nem marad más, mint az, hogy az elégedetlenek kezdik magukat egyéni *pouvoirral* kielégíteni. Ki-ki a maga

eszközével. Megnyomott pennájú rendeletekkel a magas hivatalnok, megnyomott hanggal a – rendőrkormányzó. Azon a réven, hogy Románia megnyerte a háborút, kukoricázik velem az állomásfőnök, és zabhegyezni küld a városi primár. A győzelmes nemzedék minden tagja mellemnek szegzi a veszített háborút. Nem mondja, egyetlen szóval sem mondja egyik is, de valamennyi emlékeztet reá. Emlékeztet azzal az attitűddel, amellyel az emberi méltóságomat negálja. Azzal a superlativus hanggal, amely kicsirázni sem enged – ellenvéleményt. Azzal a fellépéssel, amely fölöslegesnek tart velem (senki legyőzöttel!) szemben bármely elemi logikát. Azzal a félváll gesztussal, amely – igazában – *szóba sem áll velem*.

Ezért jöttem, Goga Octavián!

Mindent el tudok tűrni, csak azt nem, hogy *ne is akarjanak értelmesen beszélni velem*. És itt – hiszen csak kötetlenül beszélgetünk – kitérek valamire. Én annyira vágytam és vágyom az értelmes eszmecserére, hogy azt gondoltam: ha ez a most élő nemzedék nem akar velem beszélni, megidézem az elköltözötteket. Kértem is irodalmi barátaimat, fordítsanak régibb román prózáirokat, ahelyett, hogy fordítanak modern verseket. Prózát, prózát akarok, értelmes, alútra nem tévedhető, becsületes egyszerű beszédet... Ezért kopogtatok, és be nem bocsáttatván, ezért fogok kopogtatni Önnél is, mások ajtaján is.

Lehet, hogy azokban, amiket sérelmezek, nincsen igazam.

De hallgassák meg a sérelmeimet, és mondják meg, miben nincs igazam. Ígérem, a vitában szerény leszek, csak azt ne éreztessék velem, hogy azért nincs igazam, mert – Románia megnyerte a háborút. Már csak azért sem, mert ebből a kétségtelen tényből, ami logikus konzekvencia származik – történelmi kényszerűséggel amúgy is bekövetkezik. Minden siettető egyéni akció csak hátráltatja, csak akadályozza a végső likvidációt.

Sok reményem hozzá nincsen (emberek vagyunk és ez a ma élő nemzedék görcsösen követeli bérét), de talán megkísérelhető: hogy Ön és a többi legjobbjaik nemzetüket türelemre intik! Ha megbékéltetnék az egyéni lemondást követelő, de nemzetéltető gondolattal: hogy ezé a nemzedéké a *munka* volt, az *áldozat* és a *dicsőség* – míg a kézzelfogható eredmény az utódoké, egy következő nemzedéké, mely boldogan és nyugalmasan írhatja a névjegyére: „*A világháború győztese.*”

1925.